

Микола БУКІН,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри військової підготовки
Національного університету цивільного захисту України,
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5172-6200>
e-mail: bukin.nikolai.67@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.48>

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ

Анотація: У роботі наведено основні джерела правового регулювання безпеки атомних електростанцій в Україні у контексті міжнародних договорів у сфері ядерної безпеки, напрями діяльності НГУ з охорони та захисту АЕС та шляхи щодо підвищення ефективності НГУ з охорони АЕС. Пропонується включити до складу обласних ситуаційних центрів Запорізької, Рівненської, Миколаївської, Хмельницької та Київської областей представників НГУ України.

Ключові слова: критична інфраструктура, безпека атомних електростанцій (АЕС), Національна гвардія України (НГУ), МАГАТЕ, обласні ситуаційні центри.

Атомна енергетика є стратегічно важливим сектором енергетичної галузі України, що забезпечує близько 55% загального виробництва електроенергії. Безпека атомних електростанцій (АЕС) є критично важливим елементом національної безпеки України, враховуючи значну частку атомної енергетики в енергобалансі країни та потенційні ризики, пов'язані з ядерними об'єктами. В умовах сучасних геополітичних викликів питання забезпечення безпеки атомних електростанцій (АЕС) набуває особливого значення. Як зазначає Носовський А.В., "безпека АЕС є невід'ємною складовою національної безпеки та одним із пріоритетних напрямів державної політики" [12].

Правове регулювання безпеки атомних електростанцій в Україні ґрунтується на комплексній системі нормативно-правових актів. Базовими законами у цій сфері виступають:

1. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку", що визначає основні правові та організаційні засади діяльності, пов'язаної з використанням ядерної енергії [3].

2. Закон України "Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії", який встановлює правові та організаційні засади дозвільної діяльності [4].

3. Закон України "Про об'єкти підвищеної небезпеки", що регулює діяльність, пов'язану з об'єктами підвищеної небезпеки [6].

Відповідно до оновленої редакції Закону України "Про критичну інфраструктуру" (2021 р.), АЕС належать до об'єктів критичної інфраструктури найвищої категорії критичності,

що передбачає особливий режим їх захисту [5].

Україна є учасницею ключових міжнародних договорів у сфері ядерної безпеки, включаючи:

- Конвенцію про ядерну безпеку
- Віденську конвенцію про цивільну відповідальність за ядерну шкоду
- Конвенцію про оперативне оповіщення про ядерну аварію
- Конвенцію про допомогу в разі ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації

Ратифікація цих міжнародних документів зобов'язує Україну дотримуватись міжнародних стандартів безпеки. Як зазначає Плачкова С.Г., "імплементация міжнародних стандартів безпеки АЕС є важливим чинником інтеграції України до європейського енергетичного простору" [13].

В умовах військових дій особливої актуальності набуває посилення фізичного захисту ядерних об'єктів та матеріалів. [16]. Grossi R., генеральний директор МАГАТЕ, наголошує, що "мілітаризація ядерних об'єктів є неприпустимою та створює безпрецедентні ризики" [15]. Згідно з рекомендаціями МАГАТЕ, викладеними у документі INFCIRC/225/Rev.5, необхідно вдосконалювати системи виявлення та протидії загрозам, включаючи цілеспрямовані атаки на об'єкти [11]. В цих умовах зростає роль людського фактору, а саме якісний відбір та навченість персоналу, який відповідає за безпеку та охороняє АЕС України. Саме Національна гвардія України (НГУ) відіграє ключову роль у фізичному захисті АЕС, що регулюється національним законодавством, міжнародними стандартами та підкріплюється науковими дослідженнями українських і світових

авторів, забезпечує охорону всіх діючих АЕС України та Чорнобильської зони, діючи в координації з Державною інспекцією ядерного регулювання України (ДІЯРУ). НГУ виконує комплекс завдань, спрямованих на захист АЕС від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основні напрями діяльності НГУ з охорони та захисту АЕС:

- Фізична охорона об'єктів.

Підрозділи НГУ забезпечують цілодобовий контроль периметру АЕС, доступ до критичних зон (реакторних відділень, сховищ ядерного палива) та захист від проникнення сторонніх осіб.

- Антитерористична діяльність.

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» (2003), НГУ проводить навчання з протидії терористичним актам, включаючи сценарії захоплення чи диверсій на АЕС.

- Супровід ядерних матеріалів.

НГУ забезпечує безпечне транспортування ядерного палива та радіоактивних відходів, що є критичним для запобігання крадіжкам чи незаконному використанню.

- Реагування на надзвичайні ситуації.

Ефективність НГУ залежить від якості підготовки особового складу. Навчальні центри НГУ в Золочеві та Славутичі проводять спеціалізовані курси з охорони ядерних об'єктів, що включають:

- Тактичну підготовку для дій в умовах терористичної атаки.

- Вивчення специфіки радіаційного захисту та поведіння в зонах підвищеного ризику.

- Міжнародні стажування за підтримки МАГАТЕ та НАТО.

Для підвищення ефективності НГУ в охороні АЕС планується:

- Розширення співпраці з МАГАТЕ для впровадження новітніх стандартів фізичного захисту.

- Модернізація технічної бази, зокрема закупівля систем протидії дронам та засобів радіаційного моніторингу.

- Розробка національної стратегії захисту критичної інфраструктури до 2030 року, де НГУ відведено центральну роль.

Українські вчені активно досліджують питання фізичного захисту АЕС, що впливає на діяльність НГУ. Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України (ІПБ АЕС) та Інститут національної безпеки при НАУ розробили низку рекомендацій:

- Оцінка вразливостей АЕС. Дослідження Красножона А.В. (2020) підкреслюють необхідність посилення фізичного захисту через модернізацію систем відеоспостереження, датчиків руху та біометричних засобів контролю доступу. [9].

- Підготовка особового складу НГУ. Наукова стаття Гнатів Н.І. (2021) у збірнику «Національна безпека України» акцентує на важливості

психологічної та тактичної підготовки гвардійців для дій в умовах терористичних загроз. [2].

- Координація з іншими службами. Праця Білоуса В.С. (2019) аналізує ефективність міжвідомчої взаємодії НГУ з СБУ та ЗСУ під час захисту АЕС, пропонуючи алгоритми спільного реагування.

Ці дослідження враховуються при розробці планів охорони та навчальних програм для НГУ.

Світові підходи до фізичного захисту АЕС значною мірою впливають на організацію роботи НГУ. МАГАТЕ та інші організації надають рекомендації, які Україна адаптує:

- Концепція «Design Basis Threat» (DBT). Згідно з МАГАТЕ, фізичний захист АЕС має враховувати гіпотетичні сценарії загроз (тероризм, саботаж). НГУ використовує DBT для планування операцій на АЕС.

- Досвід США та Франції. Дослідження американських авторів, таких як Garcia M.L. (The Design and Evaluation of Physical Protection Systems, 2007), пропонують багаторівневі системи захисту, які включають технічні засоби, людський фактор і кібербезпеку. Французький досвід (EdF) акцентує на інтеграції сил жандармерії в охорону АЕС, що подібне до функцій НГУ [14].

- Співпраця з НАТО. Після 2014 року НГУ бере участь у програмах НАТО з підвищення кваліфікації особового складу для охорони критичної інфраструктури.

Враховуючи військовий стан та ведення бойових дій в Україні, наказом командувача Національної гвардії України від 22.03.2024р. № 294 затверджена «ДОКТРИНА З ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБИ» яка визначає основні принципи організації служби в Національній гвардії України. На підставі вимог цього документа було модернізовано систему зв'язку, посилено патрулювання, організовано додаткові навчання з тактики оборони АЕС.

Національна гвардія України є ключовим елементом системи фізичного захисту атомних електростанцій, забезпечуючи охорону від терористичних, військових та інших загроз. Законодавча база, наукові дослідження та міжнародна співпраця створюють міцну основу для діяльності НГУ.

В умовах війни особливого значення набувають модернізація технічних засобів, підготовка кадрів і координація з іншими службами.

Найважливішим і ефективним засобом координації дій між відомчими та структурними організаціями і підрозділами на сьогодні є ситуаційні центри. Враховуючи, що АЕС належать до об'єктів критичної інфраструктури найвищої категорії критичності бажано мати у складі робочої групи обласних ситуаційних центрів в областях України де знаходиться АЕС, представників від частин НГУ, які виконують завдання з охорони та оборони АЕС.

Для більш ефективної співпраці та координації дій з ДСНС та Силами безпеки й оборони України, у разі виникнення ризиків та кризових ситуацій, пов'язаних із евакуацією персоналу, захистом об'єктів і локалізацією наслідків, пропонуємо включити до складу обласних ситуаційних центрів Запорізької, Рівненської, Миколаївської, Хмельницької та Київської областей представників НГУ України.

Подальший розвиток НГУ у напрямку координації дій з ДСНС та Силами безпеки й оборони України сприятиме надійному захисту АЕС і зміцненню національної безпеки України.

Бібліографічні посилання

1. Бабак В.П. Кібербезпека об'єктів критичної інфраструктури енергетичного сектору. Вісник НАН України. 2022. № 6. С. 53-64.

2. Гнатів Н.І. Психологічна підготовка НГУ. 2021.

3. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" від 08.02.1995 № 39/95-ВР.

4. Закон України "Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії" від 11.01.2000 № 1370-XIV.

5. Закон України "Про критичну інфраструктуру" від 16.11.2021 № 1882-IX.

6. Закон України "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18.01.2001 № 2245-III.

7. Закон України «Про Національну гвардію України» (2014).

8. Коваленко В.В. Міжнародно-правове забезпечення ядерної безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 73. С. 232-239.

9. Красножон А.В. Фізичний захист ядерних об'єктів. 2020.

10. Литвин В.Л. Інституційне забезпечення ядерної безпеки України. Проблеми науки. 2023. № 3. С. 22-28.

11. МАГАТЕ. Рекомендації з фізичного захисту ядерного матеріалу та ядерних установок (INFCIRC/225/Rev.5). Відень, 2011.

12. Носовський А.В. Безпека АЕС: підручник. Київ: Техніка, 2021. 356 с.

13. Пlachкова С.Г. Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі. Київ, 2022. С. 387-392.

14. Garcia M.L. The Design and Evaluation of Physical Protection Systems. 2007.

15. Grossi R. The State of Nuclear Security in the Context of Military Conflicts. IAEA Bulletin. 2023. Vol. 63-4. P. 10-12.

16. Steinhäuser G., Brandl A., Johnson T. Nuclear Security in Ukraine: Progress and Challenges. Energy Policy. 2022. Vol. 167. P. 112-123.

М. Bukin

The role of the National guard of Ukraine in ensuring the safety of nuclear power plants.

Abstract: The paper describes the main sources of legal regulation of nuclear power plant safety in Ukraine in the context of international treaties in the field of nuclear safety, the areas of activity of the National Nuclear Guard Service of Ukraine for NPP protection and ways to improve the efficiency of the National Nuclear Guard Service of Ukraine. It is proposed to include representatives of the NGU of Ukraine in the regional situation centers of Zaporizhzhia, Rivne, Mykolaiv, Khmelnytskyi, and Kyiv regions.

Keywords: critical infrastructure, safety of nuclear power plants (NPPs), National Guard of Ukraine (NGU), IAEA, regional situation centers.

Зразок для цитування:

Букін М. Роль Національної гвардії України в забезпеченні безпеки атомних електростанцій. Пропілеї права та безпеки, 2025. №8. С. 196-198. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.48>.